

316.612 (082)

Г87

**Громадянське суспільство
та проблеми
становлення
особистості**

**Збірник
наукових
праць**

Випуск 2

общественного сознания, формированию тех качеств личности, которые необходимы людям, особенно учащейся молодежи. Сегодня особенно важно проводить работу по активному возрождению общенациональных духовных ценностей, предложить молодым людям понятные и нравственно устоявшиеся идеалы гражданской и патриотической направленности. Ими могут быть: гуманизм, демократизм, патриотизм, гражданственность, бережное отношение не только к материальным, но и к духовным ценностям общества, любовное отношение к природе и т. д., что в свою очередь, предполагает реализацию гуманистических принципов воспитания, образования и обучения. Справедливости ради стоит отметить, что не всегда эта гражданская позиция находит поддержку среди всего украинского общества.

Литература

1. Лифшиц М. А. Искусство и современный мир. – М.: Изобр. иск., 1978.
2. Герпук Ю. Л. Язык и смысл изобразительного искусства. – М.: Изобр. иск., 1994.
3. Суїменко Є. В якій Україні ми живемо? Ще одна версія сутності “трансформації” Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1998. № 6.
4. Дроздов А. М., Пикуший И. П. Украина средневековой Европы, преподавшая миру урок свободы и демократии // Украина и Россия: пути сотрудничества: Сборник материалов Всеукраинской конференции. – Кривой Рог, 2004.

Галина Богатирьова

Етнографічний аспект культурологічної підготовки майбутніх учителів

Стаття присвячена проблемам культурологічної підготовки майбутніх учителів засобами мистецтва. Обґрунтовані етнографічні аспекти формування національно свідомої особистості й можливості народного мистецтва в процесі її самоідентифікації.

This article is devoted to problems of culturological preparations of the future teachers by means of art. Ethnographic aspects of formation of national conscious person and an opportunity of a folk art during its self-identification are proved.

Істотні зміни в системі педагогічної освіти України пов'язані із впровадженням і реалізацією ідей Болонського процесу, які потребують осмислення власної ролі України в європейській спільноті. Одним із ефективних шляхів вирішення цього завдання є визначення всією спільнотою свого шляху через культурне самоусвідомлення. Саме на цих засадах українська вища освіта може стати культурною реальністю, історично інтегрованою в європейський простір.

Однією з концептуальних аспектів реформаторської і модернізаційної діяльності освітнього простору є надання вищій педагогічній освіті культурологічного змісту, який передбачає створення такого соціокультурного середовища, яке здатне давати студентській молоді “уроки моральності, патріотизму, відданості національним ідеалам, порядності, чесності, толерантності та інших добродійностей без яких людське життя перестає бути людським” [4, с.9].

Проблемі застосування культурологічного підходу у підготовці майбутніх учителів приділили увагу значна кількість дослідників, про що свідчать їх наукові праці (В. Бутенко, М. Гончаренко, Л. Карпова, М. Лещенко, С. Мельничук, В. Орлов, О. Рудницька, О. Щолокова та ін.). Дещо поза увагою дослідників залишається проблема надання культурологічному підходу етнографічних ознак, адже саме через етнокультуру стає можливим національне самоусвідомлення особистості.

Для вирішення означених проблем важливим є запровадження інтегративних курсів і програм етнографічного змісту, які в змозі виробити у студентів свій власний погляд на нашу історію, вияскравити з великого розмаїття культур саме те, що є суто українським. Важливим при цьому є усвідомлення того, що становлення особистості визначається не тільки інформативним змістом предметів навчання, але й тими смислами, що відкриваються суб'єкту в ході їх опанування. Саме у взаємодії з творами українських митців особистість виступає об'єктом її впливу, носієм культурних цінностей та суб'єктом художньо-культурної творчості.

Дослідники В. І. Кафарський, Б. П. Савчук стверджують, що існує відносна незалежність етнокультурних процесів від природного середовища, що проявляється вже на ранніх етапах етногенезу [1, с. 262]. Саме тому потрібно більше звертати уваги на самих носіїв народної культури, в творчості яких виявляється самотність етнічної культури, а в творах зберігається етнічна першооснова. Зокрема, про це яскраво свідчить орнаментация та колористика різних матеріальних предметів, розкодування яких дає багату інформацію про уявлення та специфічні етнокультурні й психологічні риси народу, про його етнічну історію та зв'язки з іншими етнічними спільнотами.

Важливим є визначення етнографічного образу інтегративним феноменом, складовими якого є звук, мова, колір, лінія, форма, простір, час, маса, енергія та ін., основного принципом усвідомлення і засвоєння специфіки художньо-образної мови якого є сукупність особливих для кожного виду виражально-зображальних засобів і прийомів створення художнього образу. Саме це дозволяє спрямовувати традиційне мислення студентів у процесі художньо-естетичної діяльності на осмислення таких художньо-естетичних категорій, властивих всьому спектру етнографічних ознак як художній простір, знак, символ тощо. В українському мистецтві зв'язок з традицією залишається однією із засад, яка й сьогодні не вичерпала своєї перспективи. Важливим є не просто споглядання ужиткових речей, а проникнення в закладену в них закодовану філософію народних традицій. Саме вона виступає джерелом національної самоідентифікації й бачиться дослідниками як "благодатний вербальний матеріал для абстрактного вербалізованого мистецтва" [6, с.100].

Традиція у народному мистецтві – то жива пам'ять, закодована у зображуваній формі. В ній живе відчуття прекрасного, внутрішньої гармонії з навколишнім світом, що органічно відповідає ладу народного сприйняття. Кожний твір несе в собі певний історичний досвід і досягнення минулого, відбувається спадкоємність ідейних засад. Форма передачі цього досвіду і є традицією.

Кожний твір народного мистецтва пронизує національний характер і темперамент, спосіб народного мислення. Все це проявляється в

орнаментиці, пластиці, кольорі, ритмі, формі тощо, мистецький простір використання яких має бути створений в процесі навчання майбутніх педагогів. Зауважимо, що потрібно створити в процесі культурологічної підготовки студентів цілісну панораму української образотворчості, яка виявляє себе в стильовому розмаїтті палітри шкіл, манер, напрямів.

Прикладом може слугувати глибока традиційність, яка пов'язана із семантикою народного рушника, яка прослідковується в творах черкаського художника В. Олексенко (“Містерія Арата”, “Кохання – це водограй”). Картини майстра наповнені своєрідними семантичними формулами, орнаментальними знаками, які продовжують прадавні традиції. Ці семантичні значення локалізовані й лаконічні, гранично спрощено сформульовані і саме в цьому їх особлива привабливість для використання в навчально-виховному процесі підготовки майбутніх учителів. Розкута думка майстра імponує сучасним студентам, які вчать прочитувати складну орнаментальну основу творів народного мистецтва на прикладі бачення сучасного майстра. Етнографічні основи творчості В. Олексенка – це своєрідна ностальгія за знаковістю Трипілля й симфонічно-фольклорне звучання сучасного мистецтва.

Народне мистецтво – це жива частина сучасної культури українського народу, це його історична пам'ятка. Однією зі спадкоємців народної етнографічної традиції є художній текстиль, тобто українське килимарське мистецтво, предметно-естетичне наповнення якого свідчить про його значну роль у формуванні світогляду сучасних студентів.

Цікавим є використання досвіду національних традицій в творах сучасних українських митців. Композиція створена Н. Паук “Георгій Змієборець” (2000) має графічний, конструктивний, узгоджений малюнок, з використанням геометризованих, ламаних ліній, струнким ритмом діагоналей, що апелюють до народного килимарства. Це є прикладом відношення майстра до матеріалу, до пластичного, конструктивного й колористичного образу. Важливим є для майбутніх педагогів усвідомлення культури образів, представлених у творах

майстрині, які відтворені на рівні асоціативних зв'язків із традицією і базуються на її індивідуальній інтерпретації.

Значущим аспектом культурологічної підготовки студентів мають стати засвоєння складових системи народного художнього мислення. При використанні гобеленів це можуть бути зображення від сюжетно-тематичних до асоціативно-образних. Мова йде про тематичний діапазон – рослинні й орнаментальні мотиви, фігурки людей, тварин, птахів. Етнографічний аспект подання авторами цих семантичних зображень тісно пов'язаний з народним світобаченням. Так, одним із центральних образів-архетипів української культури в гобеленах зображується земля. Це природа – ландшафт у творчості Н. Павук, Л. Жоголь, О. Машкевича; космологічний символ-знак – у доробку А. Шнайдера, О. Левадного. Це й і такі суто українські образи як Козак Мамай, Дерево життя. Представлені у творах гобеленного мистецтва замальовки організовані певним чином, що дає змогу пов'язати їх у певні асоціативні паралелі, зокрема кінематографічні (С. Параджанов “Тіні забутих предків” та ін.). Вони є складними, змістовними, монументальними й дають змогу при професійному використанні в навчальному процесі сформувати у студентів історично-етнографічне мислення.

Таким чином, використання виробів традиційних народних ремесел й творів сучасних майстрів дає змогу акумулювати в процесі підготовки майбутніх учителів основні народні традиції формотворення образу, властиві українському етносу. Ця складова національної етнографічної спадщини відповідає внутрішній логіці не тільки сучасної творчості, але й є перспективним шляхом формування свідомої, культурної особистості, здатної вирішувати нагальні соціокультурні проблеми сучасного суспільства.

Література

1. Кафарський В. І., Савчук Б. П. Етнологія. Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006.
2. Орлов В. Ф. Професійне становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: Монографія / За ред. І. А. Зязюна. – К.: Наук. думка, 2003.
3. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. посібник. – К.: ТОВ “Інтерпроф”, 2002.

4. Рябченко В. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: деякі концептуальні зауваження // Освіта. – № 13-14, 21-28 березня. – С. 8-9.
5. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки: Посібник. – К.: Академвидав, 2003.
6. Ямборко О. Український gobelen: культура образу // Образотворче мистецтво. – № 2. – 2006. – С. 100.

Інга Шевченко

Динаміка професійно-особистісного розвитку майбутнього вчителя

В статті приводяться результати дослідження ступеня впливу професійно-педагогічної підготовки в вищому навчальному закладі на динаміку розвитку особистості студента. Акцентується, що професійна підготовка повинна бути антропоцентричною, тобто направленою на формування особистості майбутнього вчителя.

The results of research of a degree of influence of professional-pedagogical education in institution of higher education on dynamics of development of the student's personality are given in the article. It is accented, that vocational training should be anthropocentric, and so it must be directed to formation of the future teacher's personality.

В умовах модернізації освіти підготовка майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі відстає від практики навчання і виховання школярів. Враховуючи це, ми провели дослідження щодо виявлення ступеня впливу змісту професійно-педагогічної підготовки у вищому навчальному закладі на динаміку розвитку особистості студента, на процес формування його суб'єктності і готовності до вчительської праці в сучасних умовах, а також стосовно ставлення майбутнього педагога до змісту і технологій підготовки до професійної діяльності. При проектуванні програми дослідження ми виходили з припущення про те, що освіта повинна цілісно розвивати особистість майбутнього вчителя, а не тільки його пізнавальну сферу.